

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

השלמה לרמת 2 יח"ל

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שש סוגיות. מבין סוגיות אלה עליך לבחור בשתי הסוגיות שלמדת. (לכל סוגיה – 50 נקודות; סה"כ – 100 נקודות)
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיות שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

שים לב: עליך לבחור בשתיים מהסוגיות 2-7, ולענות על השאלות הקשורות לסוגיות שבחרת, לפי ההוראות בכל סוגיה. בחר רק בסוגיות שלמדת.

סוגיה 2 — תורה ומצוות (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 1-3, ועל אחת מהשאלות 4-5.

ענה על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה — 20 נקודות).

1. רמב"ם, מורה נבוכים, חלק ג', פרק כ"ו

- א. לדעת רמב"ם, האם לכל מצווה יש טעם? כיצד הוא מוכיח את דעתו? (6 נקודות)
- ב. מהי ההגדרה של רמב"ם למצוות המכוננות בתורה "חוקים", ומהי הגדרתו למצוות המכוננות "משפטים"? (6 נקודות)
- ג. "לא ניתנו המצוות אלא לצרוף בהן את הבריות" (בראשית רבה, מ"ד, א').
דברי חז"ל אלה מעוררים קושי על שיטת רמב"ם.
(1) מהו הקושי?
(2) כיצד רמב"ם מיישב קושי זה, ומהי ההוכחה שלו?
(8 נקודות)

2. ספר החינוך, מצוות ברכת המזון

- א. לפי ספר החינוך, מהי המשמעות של נוסח הברכה "ברוך אתה ה'", ומהי המשמעות של המילה "יתברך"? (6 נקודות)
- ב. לפי ספר החינוך, מהו הפירוש של דברי חז"ל "הקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים"? (6 נקודות)
- ג. (1) "ברוך אתה ה' יוצר אור... ברוך אתה ה' יוצר המאורות" (תפילת שחרית).
לפי ספר החינוך, מדוע ברכה זו פותחת ב"ברוך" וחותמת ב"ברוך"?
(2) "אהבת עולם... ברוך אתה ה' אוהב עמו ישראל" (תפילת ערבית).
לפי ספר החינוך, מדוע ברכה זו חותמת ב"ברוך" ולא פותחת ב"ברוך"?
(8 נקודות)

3. מהר"ל, תפארת ישראל, פרק א'

- א.** "רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: מימי לא ראיתי צבי קנץ, וארי סבל, ושועל חנווני..." (קידושין, פ"ב ע"ב).
לדעת מהר"ל, מדוע השווה רבי אלעזר בין האדם לבין שלוש החיות האלה דווקא?
(8 נקודות)
- ב.** לדעת מהר"ל, מה הן הפעולות שמיוחדות לאדם? הסבר מדוע דווקא פעולות אלה מיוחדות לו.
(6 נקודות)
- ג.** מהר"ל שואל מדוע הפעולות המיוחדות לאדם "אינן נמצאות באדם כדבר טבעי בעצמיותו".
על מה מתבססת שאלתו של מהר"ל, ומה הוא עונה עליה? (6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-5 (10 נקודות).

4. רס"ג, אמונות ודעות, מאמר ג', פרקים א'-ב'

- א.** כתוב שניים מהעקרונות השכליים שמהם מתחייבות המצוות השכליות, לפי רס"ג, והבא דוגמה אחת לכל עיקרון שכתבת. (5 נקודות)
- ב.** (1) לפי רס"ג, מדוע ציווה ה' גם מצוות שמעיות?
(2) הבא שתי דוגמאות למצווה שמעית, וכתוב נימוק שכלי לכל אחת מהן, לפי רס"ג.
(5 נקודות)

5. רמב"ם, הלכות דעות, פרק ב'

- א.** רמב"ם משווה בין חולי הגוף לחולי הנפשות. הסבר השוואה זו. (3 נקודות)
- ב.** לפי רמב"ם, מהי הרפואה של חולי הנפשות? (3 נקודות)
- ג.** לפי רמב"ם, מה ההבדל בין מידת הגאווה ומידת הכעס ובין שאר המידות? (4 נקודות)

סוגיה 3 — עם ישראל עם סגולה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 6-8, ועל אחת מהשאלות 9-10.

ענה על שתיים מהשאלות 6-8 (לכל שאלה — 20 נקודות).

6. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ב'; הרי"ד סולובייצ'יק, קול דודי דופק

א. לפי ריה"ל, יש קשר בל יינתק בין הנבואה לארץ-ישראל.

כתוב את ההסבר של ריה"ל, על פי שיטתו, לנבואת משה, לנבואת יחזקאל ולברית יונה.

(6 נקודות)

ב. כתוב שלוש ממעלותיו של מי שגר בארץ-ישראל, לפי ריה"ל. (6 נקודות)

ג. (1) לפי ריה"ל, מה הייתה התוצאה של העלייה המצומצמת לארץ-ישראל בימי בית שני?

(2) היהודים הדתיים והחרדים נמנעו מלעלות מארצות-הברית לישראל בימי הקמת המדינה.

לפי הרב סולובייצ'יק, מה הן התוצאות השליליות של החלטתם?

(8 נקודות)

7. רמב"ם, איגרת תימן

א. לפי רמב"ם, מדוע "התקוממו כל האומות עלינו"? (6 נקודות)

ב. מה הן שתי הדרכים שנקטו הגויים בניסיון לבטל את דת ישראל? בתשובתך הבא את פירושו של רמב"ם לפסוק "כל כלי יוצר עֲלֶיךָ לא יצלח, וכל לשון תקום אֶתךָ למשפט תרשיעי".

(8 נקודות)

ג. תאר את ניסיונו של ישוע הנוצרי לפגוע בתורת ישראל. (6 נקודות)

8. מהר"ל, נצח ישראל, פרק י"א

א. לפי מהר"ל, מה הן שלוש הסיבות "אשר מחייבות את בחירת ה' יתברך בישראל"? (8 נקודות)

ב. "חביב אדם שנברא בצלם... חביבין ישראל שנקראו בנים למקום... חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה". (אבות, ג', י"ד)

לפי מהר"ל, הסבר את ההתאמה בין שלוש המובאות ממשנה זו ובין שלוש הסיבות שצינת

בסעיף א. (6 נקודות)

ג. על פי מהר"ל, מהו ההבדל בין ישראל לאומות העולם? בתשובתך התייחס למשל השפחה

הכושית. (6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 9-10 (10 נקודות).

9. הרב קוק, איגרות ראי"ה, איגרת תקנ"ה

א. "שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת ישראל וההתקשרות האלוקית עמהם".

הסבר את שני הדברים העיקריים שהרב קוק מתכוון אליהם. (4 נקודות)

ב. (1) מהו ההבדל בין המינים והכופרים ברוב הדורות לבין המינים והכופרים בדור

עקבתא דמשיחא?

(2) מהי המסקנה המעשית של הרב קוק על סמך הבדל זה, ומהו המעשה של משה רבנו

התומך במסקנה זו?

(6 נקודות)

10. הרב ויינברג, שרידי אש, חלק ד'

א. "המדינה החדשה... ממלאת אותנו גאווה לאומית, אבל היא גם גורמת לנו אכזבה".

לפי הרב ויינברג, מה במדינת ישראל גורם לנו אכזבה? (5 נקודות)

ב. הרב ויינברג כתב שגם "החלק המעולה שבאנושות הנאורה" התאכזב ממדינת ישראל.

מדוע התאכזבו הגויים המעולים, ומהי תגובתו של הרב ויינברג לאכזבתם? (5 נקודות)

סוגיה 4 — תפילה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 11-13, ועל אחת מהשאלות 14-15.

ענה על שתיים מהשאלות 11-13 (לכל שאלה — 20 נקודות).

11. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ג'

א. "אין ספק בדבר, שה'אהבה' לא-לוה וה'יראה' מפניו נכנסות בנפש האדם על ידי קיום המצוות האלה,

ובתנאי שיקיימן לפי השיעור שנתנה בהן התורה".

לפי ריה"ל, מה עלול לקרות אם האדם יוסיף על שיעור האהבה הראוי, ומה עלול לקרות אם

יוסיף על שיעור היראה הראוי? (6 נקודות)

ב. לפי ריה"ל, ההתבוננות בבעלי החיים מיישבת בלב את מידת "צידוק הדין".

הסבר והבא דוגמה. (6 נקודות)

ג. לפי ריה"ל, כיצד יתנחם מי שהגיע למדרגת "צידוק הדין" על צרותיו של עם ישראל

(גלות, פיזור)? כתוב שניים מטיעוני הנחמה. (8 נקודות)

12. ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר ד', פרק כ"ג

א. ר"י אלבו מחלק את כל התיבות (מילים) המתארות את ה' לארבעה סוגים.

באיזה תנאי מותר להשתמש בתפילה במילים ש"רוב הוראתן טוב", ובאיזה תנאי מותר

להשתמש במילים ש"רוב הוראתן רע"? (5 נקודות)

ב. "התפילה צריכה שלושה דברים כדי שתהיה ראויה להתקבל".

(1) מה הם שלושת הדברים?

(2) הסבר כיצד שלושת הדברים האלה נרמזו בדברי דוד ב**תהלים** "אמרי האזינה ה',

בינה הגיגי. הקשיבה לקול שְׁעִי".

(7 נקודות)

ג. "קרוב ה' לכל קראיו... רצון ירָאָיו יעשה ואת שְׁעֶתָם ישמע ויושיעם. שומר ה' את כל אֲהַבָיו".

לפי ר"י אלבו, פסוקים אלה מלמדים על שלושה סוגים של אנשים שה' ממלא את צורכיהם.

מי הם ה**שלושה**, וכיצד הוא למד מהפסוקים שה' ממלא את הצורך של כל אחד מהם?

(8 נקודות)

13. הרב דסלר, מכתב מאליהו, חלק ב'

א. אברהם אמר: "חלילה לך... להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע", ואיוב אמר: "תם ורשע הוא מכלה".

(1) לפי הרב דסלר, מהו ההבדל בין כוונתו של אברהם בדבריו לבין כוונתו של איוב?

(2) איזה מעשה של אברהם הוכיח את כוונתו, ובמה מעשה זה הוכיח זאת?

(8 נקודות)

ב. לפי הרב דסלר, מהי ההבנה השגויה של מאמר חז"ל "צדיק גוזר והקב"ה מקיים",

ומהו ההסבר הנכון למאמר זה? (6 נקודות)

ג. מתי נהג משה כאברהם, ואיזה מעשה של משה הוכיח שכוונתו הייתה כשל אברהם?

(6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 14-15 (10 נקודות).

14. רמח"ל, דרך ה', חלק ד', פרק ה'

א. לפי רמח"ל, מדוע יש להתפלל בכל יום? (4 נקודות)

ב. (1) לפי רמח"ל, מדוע אסור להפסיק בתפילה?

(2) לפי רמח"ל, מהי המשמעות של הפסיעה לאחור בסוף תפילת העמידה?

(6 נקודות)

15. הרב קוק, עולת ראיה

א. לפי הרב קוק, מדוע חשוב לאדם שלא יעברו עליו "ימים ושנים בלא תפילה בכוונה"?

(4 נקודות)

ב. לפי הרב קוק, לאיזה "עניין מיוחד" מכוונת כל אחת מתפילות היום (שחרית, מנחה, ערבית)?

(6 נקודות)

סוגיה 5 — דת ומדע (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 16-18, ועל אחת מהשאלות 19-20.

ענה על שתיים מהשאלות 16-18 (לכל שאלה — 20 נקודות).

16. הרב קוק, אדר היקר

א. לפי הרב קוק, במה כפרו "גדולי המחשבה שבמין האנושי", ובמה לא עלה בדעתם לכפור?

(6 נקודות)

ב. (1) הסבר מהו "היסוד לבניין הכפירה המְתְדָמָה למדעית", לפי הרב קוק.

(2) מהי הדרך למעט את הכפירה המתדמה למדעית? ציין את שלבי הדרך.

(6 נקודות)

ג. לפי הרב קוק, מהו היסוד שבגללו התורה שבעל פה מחייבת את עם ישראל באופן מוחלט?

הסבר את הוכחתו לדבריו מ"חרם דרבנו גרשום".

(8 נקודות)

17. הרב בר־שאול, מערכי לב

א. (1) לפי הרב בר־שאול, מהו המניע של חוקרים רבים במחקריהם? מהי הבעיה

במחקרים כאלה?

(2) הרב בר־שאול מבסס את דבריו באמצעות דוגמאות של כמה תחומי מחקר.

ציין אחת מהדוגמאות האלה, והסבר כיצד היא מבססת את דבריו.

(12 נקודות)

ב. לפי הרב בר־שאול, חוקי הטבע "אינם כלל חוקים בטבע עצמו".

מה הם חוקי הטבע ומהי מטרתם, לדעתו? (8 נקודות)

18. פרופ' אליעזר גולדמן, היגדים מדעיים והיגדים דתיים

א. לפניך ארבעה היגדים:

- (1) "הקדר יצר את הכד"; (2) "הסנאי יצר את הכד"; (3) "המספר שניים יצר את הכד";
- (4) "נוף המדבר יצר את הכד".

ציין מהי מידת האמת של כל אחד מההיגדים (1)-(4), לפי פרופ' גולדמן. (6 נקודות)

ב. "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה".

לאיזה מארבעת ההיגדים המצוינים בסעיף א קרוב במשמעותו פסוק זה?

נמק את תשובתך לפי דברי פרופ' גולדמן. (5 נקודות)

ג. לפי פרופ' גולדמן, מהי הפרשנות שניתנה לנבואה של נתן לדוד "כסאך יהיה נכון עד עולם",

בכל אחד מהדורות האלה:

- (1) בדורו של דוד; (2) בדור השני שאחרי דוד; (3) בדורו של ירמיהו (תקופת חורבן

ירושלים). (9 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 19-20 (10 נקודות).

19. ד"ר יצחק רפאל הלוי עזיז, אמת מדעית ואמת דתית

א. "המדע נחשב כמקור המוסמך ביותר לאמתת הידיעות שהוא מוסר".

כתוב את שלוש הסיבות לטענה זו, לפי ד"ר עזיז. (5 נקודות)

ב. ד"ר עזיז טוען ש"אמת מדעית" אינה אלא אמונה.

הבא שלושה מההסברים שלו לכך. (5 נקודות)

20. הרבי מלובביץ', איגרות קודש, אמונה ומדע

א. "אנשים בעלי כוונות טובות... הרגישו צורך לפרש קטעים מסוימים בתורה בניגוד לפירוש המסורתי".

מה הסיבה לכך, לפי הרבי מלובביץ'? (5 נקודות)

ב. "הישגי המדע האחרונים גרמו לשינוי יסודי בעצם הערכת המדע את עצמו".

לפי הרבי מלובביץ', מדוע "כתוצאה מכך אין כל צורך לחפש פירושים חדשים לתורה"?

כתוב שני נימוקים. (5 נקודות)

סוגיה 6 — בחירה והשגחה, שכר ועונש (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 21-23, ועל אחת מהשאלות 24-25.

ענה על שתיים מהשאלות 21-23 (לכל שאלה — 20 נקודות).

21. רמב"ם, הקדמה למסכת אבות, פרק ח'

א. אדם זורק אבן — והיא נופלת ארצה.

מה גורם לאבן ליפול לפי גישת "המדברים", ומה גורם לה ליפול לפי גישת רמב"ם?

מהי מסקנתו של רמב"ם בנוגע לפעולות האדם, לאור דוגמה זו? (7 נקודות)

ב. יוסי התבקש לתרום כסף לעמותת צדקה, אך הוא סירב לבקשה בטענה שהוא קמצן ואינו

יכול לשנות תכונה זו בשום אופן.

האם רמב"ם היה מסכים עם גישתו של יוסי? נמק. (7 נקודות)

ג. יש כמה פסוקים שאפשר להבין מהם שה' גוזר על אדם לעשות פעולה כלשהי.

ציין דוגמה אחת של פסוק כזה, והסבר כיצד רמב"ם מבאר אותו. (6 נקודות)

22. רמח"ל, דרך ה', חלק ב', פרקים א', ג'

א. (1) לפי רמח"ל, מהי הסיבה לבריאת כל הנבראים ולהמשך קיומם?

(2) מהו ההבדל המהותי בין השגחת ה' על האדם ובין השגחתו על כל שאר הנבראים?

(6 נקודות)

ב. דני: "רק שירות צבאי קרבי הוא שירות ראוי".

שמעון: "ומה דעתך על מי שיש לו פרופיל נמוך ומשרת בתפקיד לא קרבי?"

דני: "אין לכך שום ערך".

הסבר מדוע רמח"ל היה מתנגד לגישתו של דני. (7 נקודות)

ג. לפי רמח"ל, מדוע אנשים שונים שחטאו באותו חטא, לא בהכרח ייענשו באותו עונש?

(7 נקודות)

23. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

א. בתורה מסופר על הצלת לוט בעת הפיכת סדום: "ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לוט".

(1) הרב פינקל (המוזכר בדברי הרב דסלר) מציין מעשה של לוט שהיינו עשויים לחשוב כי בזכותו ניצל לוט.

מהו המעשה, ומדוע הוא אינו הגורם להצלת לוט?

(2) לפי הרב פינקל, בזכות איזה מעשה ניצל לוט, ומדוע ניצל דווקא בזכות מעשה זה?
(8 נקודות)

ב. לפי הרב דסלר, מה מביא את האדם למדרגתו החיצונית שאינה מדרגתו העצמית,

וכיצד הוא מגיע למדרגתו העצמית? (6 נקודות)

ג. לפי הרב דסלר, הסבר את מאמר חז"ל "מצווה גוררת מצווה, ועברה גוררת עברה".

(6 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 24-25 (10 נקודות).

24. רמב"ם, איגרת תימן

א. כתוב שני טיעונים של רמב"ם שנועדו לחזק את עם ישראל לנוכח צרותיו בגלות.

(6 נקודות)

ב. לפי רמב"ם, מה אפשר להסיק על מי שסטה מדרך התורה או מפקפק בה?

(4 נקודות)

25. חזון איש, אמונה וביטחון, פרק ו'

א. לפי חזון איש, מהו סוג המעשים הנובעים מהיצר הטוב, ומהו סוג המעשים הנובעים

מהיצר הרע? (4 נקודות)

ב. **(1)** כיצד ידע אדם הראשון לעשות מצוות ולהימנע מעברות?

(2) ציין שתי מצוות "לא תעשה" שנצטווה אדם הראשון.

(6 נקודות)

סוגיה 7 — אמונת חכמים (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על שלוש שאלות:

על שתיים מהשאלות 26-28, ועל אחת מהשאלות 29-30.

ענה על שתיים מהשאלות 26-28 (לכל שאלה — 20 נקודות).

26. רמב"ן, פירוש על התורה, דברים, י"ז, י"א; דברים, י"ט, י"ט

א. לפי רמב"ן, מדוע צריך לשמוע לחכמי בית הדין הגדול גם אם נראה כי הם טועים?

כתוב שני טעמים.

(8 נקודות)

ב. לשם מה רמב"ן מזכיר בפירושו למצוות "לא תסור" את הסיפור על רבי יהושע ורבן גמליאל?

(4 נקודות)

ג. " 'כאשר זמם' — ולא כאשר עשה, מכאן אמרו: הרגו — אין נהרגין".

רמב"ן נותן לדין זה שני טעמים — אחד מצד הנידון, ואחד מצד הדיינים.

הסבר את שני הטעמים. (8 נקודות)

27. הר"ן, דרשות, הדרוש החמישי

א. בגמרא מתוארת מחלוקת בין מתיבתא דרקייעא לקב"ה.

(1) מה ההסבר של הר"ן למחלוקת זו, הרי המתיבתא דרקייעא ודאי ידעו שהצדק עם הקב"ה?

(2) בסופו של דבר התקבלה הכרעתו של רבה בר נחמני במחלוקת זו.

הסבר על סמך מה התקבלה הכרעתו.

(10 נקודות)

ב. (1) לדעת הר"ן, לדינים דרבנן יש תוקף כמו לדינים מן התורה.

אם כן, מדוע ספק דרבנן לקולא, הרי ספק מן התורה לחומרא?

(2) לדעת הר"ן, מהו ההבדל בין מצוות עשה דרבנן לבין גזרות ותקנות?

(10 נקודות)

28. חזון איש, אמונה וביטחון, פרק ג'

- א.** "האומר אין לו אלא תורה... אפילו תורה אין לו".
לפי חזון איש, מהו החיסרון של מי שיש בו רק תורה, ומה חסר לו כדי שיזכה בתורה שלמה? (6 נקודות)
- ב.** יש הטוענים כי "הנגיעה (האישית) היא בעלת כוח מכריע לקטנים ולגדולים יחד", ותלמידי חכמים גם הם בכלל זה.
הבא את אחת הדוגמאות מהגמרא לסברה זו, והסבר אותה. (6 נקודות)
- ג.** (1) מהי עמדתו העקרונית של חזון איש בעניין "נגיעה אישית" של תלמיד חכם?
(2) לשיטת חזון איש, הסבר את דברי הגמרא המוזכרים בסעיף ב'.
(8 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 29-30 (10 נקודות).

29. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ג'; מהר"ל, באר הגולה

- א.** (1) לפי ריה"ל, על אילו חיובים מדרבנן מברכים, ועל אילו לא מברכים?
(2) לפי ריה"ל, מהי ההצדקה לברך "וציוונו" על חידוש של חכמים?
(5 נקודות)
- ב.** (1) לפי מהר"ל, הסבר את ההבדל בין מצוות שה' עצמו ציווה ובין מצוות שה' סידר ברצונו שחכמים יקבעו.
(2) לפי מהר"ל, מהי ההצדקה לברך "וציוונו" על מצוות דרבנן?
(5 נקודות)

30. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

- א.** לפי רמב"ם, ציין והסבר את חמשת חלקי התורה שבעל פה. (5 נקודות)
- ב.** "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן — רבתה מחלוקת בישראל".
מהו ההסבר לדברים אלה שרמב"ם דוחה, ומהו ההסבר של רמב"ם לדברים האלה?
בתשובתך התייחס לחלקי התורה שבעל פה.
(5 נקודות)

בהצלחה!